Tvář naší země

Alžběta Volhejnová

Gymnázium Jana Keplera, Praha

„Musím už domů – zítra ráno brzo vstávám.“
„Proč?“
„Jdu sázet s kamarádama stromy.“

Pak jsem se dozvěděla, že chce aspoň trochu pomoct českým lesům. I když jeden stromek nic neznamená, kdyby si tohle řekl každý, měli bychom zemi výrazně zalesněnější. Snad tohle mě vedlo k úvaze o lidské činnosti v krajině.

Médii nedávno probleskla zpráva, že proběhne největší sázení lesů v ČR (za pomoci dobrovolníků) ne za pět, ani za deset let, ale za vůbec celou doloženou historii. Právě tohohle sázení se účastnil můj kamarád, se kterým jsem takhle mluvila v celkem pozdní hodinu v pátek, kdy většina ostatních zúčastněných měla svou okolní krajinu zvířenou, či přinejmenším nakloněnou. On se rozhodl ze zábavy odejít dřív, aby další den investoval čas do něčeho smysluplného – do proměny krajiny.

Proč ale byla jeho pomoc potřeba? Lesy, které pamatují v podstatě všichni naši předchůdci, nejsou již dále udržitelné. Většině Čechů se doufám nepovedlo vyhnout se zprávě o kůrovci, který zasáhl v loňském roce naše lesy ve velmi zvýšené míře. Kromě toho, že trpěly naše lesy, trpěla i státní peněženka. Dřevo je velmi důležitá surovina a představa lesů jen jako hezkého prostředí na procházky je bohužel utopií. Stromy, které sázeli naši předkové (tedy převážně smrky – monokultura samozřejmě také představuje problém) jsou ideálním domovem pro kůrovce a vzhledem k rostoucím teplotám a neochotě systému umožnit lesníkům rychlé zákroky, které by byly potřeba, nezdá se, že by se situace měla nějak rychle změnit. Čin mého kamaráda je v podstatě zcela symbolický – celé akce se nakonec zúčastnilo jen kolem 30 000 lidí, stromů se tedy nevysadilo tolik, kolik by bylo potřeba pro nějaký reálný efekt.

Příroda a my?

Krajina se za pomoci člověka mění už od nepaměti, proto lidstvo dokáže žít tak, jak žije. Potýkáme se však s důsledky, které nikdo v době průmyslové revoluce, kdy jsme začali planetu měnit v naprosto jiném měřítku než dříve, nemohl předpovídat. Možná by bylo nyní na místě položit si otázku, nakolik je krajina přírodní, původní, člověkem netknutá?

Koukáme-li z okénka při jízdě vlakem, zaujmou nás asi nejprve lesy. Jak jsem již nastínila, naše lesy by se bez lidské činnosti už v současné podobě neudržely. Dá se tedy říci, že i lesy (v literatuře většinou tajemné, divoké a temné), drží pevně v rukou člověk. Dále se kolem nás míhají pole (lidská činnost) a pastviny (pro zvěř, která produkuje potravu pro obyvatele). Čím dál víc se ukazuje, že dát lidem pomyslné otěže pro řízení přírody je stejné, jako dát otěže od povozu hádajícím se desetiletým dvojčatům, která se o ně přetahují a nemůžou se rozhodnout, kam vlastně chtějí jet. Chudák kůň také neví, co chce, a nakonec se splaší. Dvojčátka se pak jenom hrozně diví, proč najednou pádí rovně přes pole, když se tahala o zatočení doprava a doleva.

Co nám zůstalo tak, jak to viděl bájný praotec Čech, z jehož příslibu věcí, kterými údajně tato země oplývá, většina současníků rozumí jen polovině – té, ve které není zmíněn med?
Mnoho nejspíš ne. Začněme možná tam, kde se legenda odehrála. Hora Říp. Většina lidí by se shodla na tom, že hory a kopce jsou pro českou krajinu typické. Vždyť i české hranice je opisují. Hory nás chrání. My na nich výměnou za to lyžujeme… no a také spoustu z nich chráníme. Lyžování však za zmínku stojí také – je možná tak trochu symbolem toho, jak i přesto, že do nich nezasahujeme, pokud nemusíme (myslím tím třeba těžbu nerostných surovin), svým způsobem je přesto využíváme.

Z hor a kopců často vytékají řeky. Ty jsou neopomenutelnou složkou krajiny. Jejich počátky v horských potocích jsou rychlé, divoké a nespoutané. Jakmile se jejich tok zklidní a rozšíří, také na nich, z různých důvodů, stavíme přehrady. Všechny tyto prvky se musejí velmi specifickým způsobem spojit, abychom mohli o české krajině vůbec hovořit.

Co však bezpochyby stejně přímo a snadno jako již vyjmenované prvky nezměníme, je to, co tady v krajině nenajdeme. I když bych si nestěžovala, nejspíš se nedožiji toho, že bych se mohla koupat u moře, aniž bych předtím přejela přes značný kus Evropy (tedy pokud se nezvýší jeho hladina velmi drasticky, a v tom případě ani nevím, chci-li tu být).
Také zde snad nebudou nikdy kaňony, nebo stepi. Snad ani permafrost či poušť jakéhokoliv typu. Tyto procesy trvají moc dlouho na to, aby byly v kratičkém lidském životě zaznamenatelné. Snad je to dobře.

My a příroda?

Čím déle se však koukám na slovo krajina, tím více se nabízí otázka, zda musí tento pojem zahrnovat jen paletu zelenohnědých přírodních jevů (ve které se na jaře objeví záblesky všech možných barev a na podzim začne převládat červená), nebo i krajinu městskou. Už to, že pojem „městská krajina“ nezní úplně vymyšleně, mi napovídá, že na tom možná něco bude.

V předchozí části jsem řešila, jak krajinu ovlivňuje člověk. Co když jí však celou utváří? Vzniká město. Podíváme-li se na mapu rozložení velkých měst a řek, zjistíme, že prakticky každým větším městem protéká řeka. Zpočátku tohoto „poměšťování“ se totiž musel přizpůsobovat i člověk krajině. Řeky sloužily jako skvělý základ života vůbec a města se k nim nalepila stejně jako africká zvěř, když se jednou vyschlá koryta naplní vodou. A podobně jako u tohoto vzácného pramene života v Africe, i v městském prostředí spolu dokáže žít „lidská gazela“ vedle „lidského lva“.
Po industriální revoluci a masovém stahování obyvatel do měst se jejich krajina stala ústředním tématem. Jak toto soužití usnadnit? Jak rozložit městskou síť? Pravidelně, nebo ji nechat přirozeně růst? Co doprava? Automobily?

Otázek bych mohla vyčíst desítky. Často je však opomínán jeden zásadní faktor. Stejně jako lidstvo mění přírodní krajinu, může příroda změnit i tu naši. Zatímco lidstvo má s městským životem zkušenost vcelku malou, příroda systémy podobné městům zařizuje už miliony let. Říkáme jim většinou ekosystémy. Jejich rovnováha je křehká, ale funkční. Zároveň mají, narozdíl od měst, tu příjemnou vlastnost, že se dokáží přizpůsobit. Zdali v tomto novém schématu přežije třeba člověk, zůstane zatím nezodpovězenou otázkou.

Ač si rádi namlouváme, že jsme na přírodě nezávislí, zjišťujeme, že vztah k ní máme možná zakódovaný někde hluboko v genetické informaci. Lidé si stěžují na nedostatek zeleně ve městech. Kromě toho, že se v ní krásně prochází (což má mimochodem i pozitivní vliv na lidskou psychiku), snižují množství prachových částic ve vzduchu, tlumí zvuk (a to takovým způsobem, že vysadit si kolem domu vhodné stromky a keře je stejné jako mít přes uši sluchátka), ochlazují okolí (energii zpracují, místo toho, aby jen zahřívala stěny vašeho činžáku), ale i vnitřek obytných prostor (pamatujete na ty stromky, co jsme si pomyslně vysadili jako protihlukové? Dokonce vám ušetří účet za klimatizaci).

Příroda by měla být nedílnou součástí všeho, co v městském prostoru plánujeme – skvělým (a architektonicky podle mě velmi povedeným) příkladem je nová stavba na Národní v Praze. Její stěny porůstají zelení, která funguje nejen jako čistička a zpříjemňovač prostředí, ale právě také jako stabilizátor vnitřní teploty budovy bez použití klimatizace.

Příroda jsme a v přírodu se obrátíme.

Nastíněná témata snad žádnému čtenáři nebyla úplně cizí. V současné mediální scéně se tématu krajiny nevyhneme. Ať už vidíme velkým písmem nadpisy v duchu „Středoškolští studenti stávkují! Záškoláctví nebo oprávněný aktivismus?“, čteme názory na to, proč globální oteplování neexistuje či jsme naopak bombardováni fakty, po jejichž přečtení upadáme do myšlenek, ve kterých hladiny oceánů stoupají až k našim krkům (jak se teď s oblibou říká „environmentální žal“), nedá se říct, že by se jednalo o vedlejší téma mediálního prostoru. Důležitou otázkou zůstává, na koho si můžeme ukázat prstem a říci: „On! To on za to může“. Na to nemám přesnou odpověď, ale obávám se, že se bohužel nebude jednat o odpověď jednoduchou. Můžeme, stejně jako můj kamarád, dělat kroky k zazeleňování krajiny, ať už třeba finančním příspěvkem organizaci, jíž věříme, nebo se snažit omezit svůj osobní dopad na planetu. Jsem ráda, že se *zero waste* stal trendy pojmem. Spousta mých spolužáků si nosí lahve na vodu. Petky třídí také mnoho lidí. V „sekáči“ už nenakupují jen postarší dámy, ale i trendy teenageři, kteří z nich dokáží udělat outfity hodné fotografií.

Neříkám, že všichni, ale spousta mých vrstevníků tyto kroky podniká vědomě. A možná, že i kdyby je podnikala nevědomky – pochybuji, že každá osůbka kolem patnácti let nakupuje v second handech kvůli uhlíkové stopě, nebo dopadu na pracovníky v Bangladéši – efekt je ve výsledku stejný. Potřeba je se však vždy dál vzdělávat. Spousta firem vidí, že mladistvé zajímá ekologie a zakážou plastová brčka za potlesku těch nejhlasitějších.

Lidstvo postupně doplácí na proměnu, kterou vyvolalo. Snažíme se poroučet větru a dešti, ale ukazuje se, že živly mají vlastní hlavu a svoje nové naivní pány nerady poslouchají.

Příroda jsme a v přírodu se obrátíme.

Zdroje:

www.connect4climate.org/article/how-trees-are-revolutionizing-cities-around-world

www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/why-we-need-trees-our-cities/1100050/

https://neviditelnypes.lidovky.cz/veda/ekologie-kurovec.A180616_204629_p_veda_wag

www.mezistromy.cz/lesni-kalamity/lykozrout-smrkovy-(kurovec)-priciny-premnozeni/odborny